

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВО

ЛИСЕНКО В.В.*, *к.е.н., доцент, докторант,*
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА

Підприємництво – поняття багатоаспектне і кожна наука, формулюючи понятійний апарат, робить наголос на тих аспектах, які саме цією наукою досліджуються. Проаналізовано різні погляди й узагальнено трактування поняття “підприємництво” з точки зору соціально-економічних відносин. Важливим моментом у визначенні підприємництва є необхідність не ототожнювати це явище виключно з економічними аспектами. Запропоноване власне уточнене формулювання поняття “підприємництво” в якості сукупності економічних, соціальних, організаційних та інституціональних відносин.

Business – the notion multidimensional and every science, formulating conceptual apparatus is focusing on those aspects that most of the science research. Analysis of different views and generalized interpretations of “business” in terms of social and economic relationships. An important factor in determining the business is the need to identify this phenomenon is not only the economic aspects. Suggested actually refined defining “business” as a set of economic, social, organizational and institutional relationships.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Понятійно-категорійний апарат є способом відображення дійсності, коли об’єкт і предмет дослідження розкриваються через сукупність його суттєвих ознак. Тому формування понятійно-категорійного апарату про об’єкт і предмет дослідження означає знання про ознаки притаманні їм, те в яких зв’язках і відношеннях вони перебувають стосовно інших об’єктів дослідження і чим вони від них відрізняються.

Поняття – це форма мислення, яка є результатом узагальнення і виділення об’єктів чи предметів деякого класу за загальними та специфічними для них ознаками [1, 2].

XXI ст. – це час розквіту підприємництва, нових технологій та інформації. В сучасному житті все актуальнішим стає ретельний та всебічний аналіз феномена підприємництва, який все ще залишається недостатньо вивченим суспільно-економічним явищем.

Що ж таке підприємництво? Вид діяльності? Спосіб життя?

* Науковий консультант – Ульяновченко О.В., д.е.н., професор, член-кор. НААНУ

Наука? Мистецтво? Виявляється, що і те, й інше. У підприємництві мають місце свої писані й неписані закони, принципи, етика взаємовідносин [3, с. 368].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності і ролі підприємництва в умовах ринку, дослідження проблем розвитку підприємницької діяльності посіли одне з провідних місць у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів і учених. До них, передусім, належать праці Р. Кантільона, Ж.-Б. Сейя, А. Сміта, Й. Шумпетера, Ф. Хаска, П. Самуельсона, Р. Коуза, П. Дракера, Н. Норта, О. Вільямсона [4], С.В. Мочерного [4, 7], Ю.Е. Губені [8] тощо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є узагальнення та уточнення сутності “підприємництво”, представлення авторського визначення поняття “підприємництво” і виділення найважливіших характеристик підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємництво – самостійне організаційно-господарське новаторство на основі використання різних можливостей для випуску нових або старих товарів новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо з метою отримання прибутків і самореалізації власної мети.

З історичних джерел відомо, що поняття “підприємництво” запровадив у науковий обіг англійський учений Р. Кантільон, розглядаючи його як особливу економічну функцію, важливою рисою якої є ризик. Представник класичної школи, французький економіст Ж.-Б. Сей, пов’язував підприємництво з організацією людей у межах господарської одиниці. Ще один представник класичної школи економічної науки, англійський економіст А. Сміт, трактував підприємця як власника, пов’язував підприємницьку діяльність передусім із власним інтересом (особистим збагаченням), у процесі реалізації якого підприємець сприяє найефективнішому задоволенню потреб суспільства.

Більш детальну і ґрунтовнішу характеристику підприємництву дали у своїх працях американський економіст Й. Шумпетер та австрійський учений Ф. Хаск. Так, Й. Шумпетер, розкриває зміст підприємництва через відповідні функції: 1) реформування й докорінна перебудова виробництва через здійснення нових комбінацій щодо техніки і технології, створення нових товарів, освоєння нових ринків, джерел сировини; 2) підприємництво є функцією будь-якої економічної системи, виконання якої необхідно

послугами з науковими розробками, маркетингом та іншими функціями; 3) виконання функцій підприємництва залежить від господарсько-політичного середовища, яке визначає його можливості, види, мотивацію та ін. Відповідно основними функціями підприємця він окреслював як: виготовлення нового блага або старого блага нової якості; освоєння нового ринку збуту, джерела сировини або напівфабрикатів; впровадження нового методу виробництва; здійснення відповідної реорганізації виробництва. В свою чергу Ф Хаєк пов'язував підприємництво передусім з особистою свободою, яка дає змогу людині раціонально використовувати свої здібності, знання, інформацію і доходи. Підприємець насамперед намагається оптимально узгодити ці компоненти з ситуацією на ринку (перспективні чи неперспективні щодо інвестування, попиту і пропозиції певної галузі економіки, рівень цін тощо), знайти найкращі засоби для задоволення власних потреб і потреб суспільства.

На думку американського економіста П. Самуельсона, підприємницька діяльність пов'язана з новаторством, а сам підприємець – людина з оригінальним мисленням, смілива, домагається успішної реалізації нових ідей.

Представник сучасної інституціональної школи американський економіст Р. Коуз характеризує підприємництво як регулюючий механізм інститутів ринку.

На думку американського ученого П. Дракера, який є спеціалістом з теорії управління, основу сучасного підприємництва формує не будь-яка форма бізнесу, а різні інновації як реалізація нових номінацій виробничих факторів щодо створення нових видів товарів та послуг і нових технологій, використання з цією метою нових ресурсів, джерел і форм фінансування, освоєння організаційних та управлінських нововведень, а також проникнення на нові ринки збуту, в нові галузі та сектори економіки та ін. Основними мотивами підприємницької діяльності, за П. Дракером, є привласнення грошей (підприємницького доходу), здобуття влади, визнання, допитливість, прагнення по-новому розподілити та використати рідкісні ресурси, створити нові цінності та ін.

Більш сучасні представники інституціоналізму (зокрема, Н. Норт, О. Вільямсон) розглядають підприємця як суб'єкта, що здійснює оптимальний вибір між контрактними відносинами вільного ринку та організацією підприємства для економії трансакційних витрат, специфічним регулюючим механізмом ринкових відносин [4, с. 723-724].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови підприємництво розглядають як: 1) діяльність підприємця, 2) самостійна ініціатива, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг та заняття торгівлею з метою отримання прибутку.

Підприємницька діяльність – ініціативна, самостійна діяльність громадян без утворення юридичної особи, спрямована на одержання прибутку чи особистого доходу, що здійснюється від свого імені, на свій ризик і під свою майнову відповідальність або від імені когонебудь і під чийсь майнову відповідальність [5, с. 962].

У прийнятому Верховною Радою України Господарському кодексі України зазначається, що господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. У кодексі зазначено, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [6].

С.В. Мочерний, О.А. Устенко, С.В. Фомішин у навчальному посібнику “Політична економія” виділяють політекономічне визначення сутності підприємництва, як організаційно-господарського новаторства, спрямованого на максимальне зростання ефективності праці (передусім, праці найманого персоналу та власної праці підприємця) і виробництва додаткової вартості та її привласнення у формі прибутку [7, с. 307].

На думку Ю.Е. Губені підприємництво – це особливий тип суспільної поведінки людини, специфічний вид суспільної діяльності [8, с. 29]

На думку Г.В. Осовської, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадського, підприємництво – окремий вид бізнесу, самостійна ініціативна діяльність на власний ризик (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею), що ґрунтується на вкладенні власних коштів, використанні існуючих та створенні нових можливостей з метою одержання прибутку [9, с. 230].

У словнику економічних термінів за редакцією Л.Ф. Романенко, підприємництво визначають, як новаторський, творчий стиль господарського поведіння виробників, комерсантів, в основу якого покладено постійний пошук нових можливостей, орієнтація на інновації, вміння залучати і використовувати для вирішення завдання

ресурси з найрізноманітніших джерел. Підприємництво в будь-яких його формах нині виступає найважливішим фактором економічних успіхів не тільки господарських одиниць, але і цілих країн. Саме відкриття нових підприємств, переливання капіталу, потік інновацій, сміливість нових рішень, що становлять сутність усякої заповзятливості, нерозривно пов'язаної зі здійсненням нових комбінацій уможливають технологічні і комерційні прориви. Всі уряди, що домоглися успіху, підтримували приватне підприємництво вже хоча б тим, що не докладали зусиль для підризу основ його існування. Тим самим створювали передумови поживлення підприємництва [10, с. 138]

На думку Г.О. Колеснікова, підприємництво – господарська діяльність підприємця, особливий творчий тип господарювання (економічної поведінки), якому притаманне новаторство, пошук ефективних способів використання ресурсів, активність та прагнення до нових перспектив, можливостей, творче ставлення до ризику [11, с. 184]

Термін “підприємництво” переважно зустрічається в капіталістичній, або ринковій економіці. Тому, на нашу думку, цікавим для вивчення і порівняння є термін “підприємливість соціалістична” – форма прояву господарськими кадрами і трудовим колективом трудової та управлінської активності та ініціативи по виявленню і приведенню в дію резервів найбільш повного використання виробничого потенціалу та економічних стимулів підвищення ефективності і якості роботи. Підприємливість соціалістична конкретно проявляється в новаторському почині, господарській ініціативі, зустрічному плануванні, переводі на самоокупність і самофінансування, розумному виробничо-економічному ризику, економічному експерименті, прогресивних формах організації і стимулюванні праці, дбайливому використанні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, діловитості, трудовому суперництві і змагальності при рішенні економічних і соціальних завдань [12, с. 168]

У “Економікс”, підприємництво тлумачать, як мистецтво конкуренції або здібність успішно конкурувати, створюючи нові види товарів, вишукуючи нові шляхи скорочення витрат, роблячи товари все більш привабливими для споживачів [13, с. 321]

На нашу думку найважливішими характеристиками підприємництва є: 1) новаторство (науково-технічний аспект); 2) можливість задоволення ринкового попиту, отримання прибутку, можливість комерційного успіху (економічний аспект);

3) забезпечення споживчих потреб суспільства і самозайнятість населення (соціальний аспект). Ці три аспекти тісно пов'язані, причому науково-технічний аспект стає економічним чинником тільки тоді, коли нововведення втілюються в новий продукт, що має попит. А це в свою чергу забезпечує соціальні гарантії добробуту як самого підприємця так і всіх учасників цього процесу.

Висновки. Узагальнюючи існуючі точки зору, під підприємництвом пропонуємо розуміти сукупність економічних, соціальних, організаційних та інституціональних відносин між суб'єктами господарювання, що спираються на власний досвід, інтуїцію, інстинкт наслідування і самозбереження, мають схильність до суперництва і новаторства задля кращого результату, є готовими до ризику і виступають рушійними силами розвитку суспільства в умовах ринку.

Дане визначення містить, на наш погляд, ряд важливих уточнень. По-перше, воно підкреслює важливість не тільки економічних але і інших аспектів при здійсненні господарської діяльності. По-друге, у пропонованому визначенні вказана мета підприємництва – отримання кращого результату, тоді як у більшості дефініцій метою цієї діяльності визначають лише отримання прибутку. По-третє, виділено, що в умовах ринку підприємці іноді діють інстинктивно, інтуїтивно, що також важко пояснити через сукупність економічних законів.

Література.

1. Гегель Г.В. Философия права / Г.В. Гегель. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
2. Конверський А.С. Логіка / А.С. Конверський. – К.: Ін Юре, 1998. – 332 с.
3. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії / Є.В. Сірий. – К.: Атіка, 2004. – 480с.
4. Економічна енциклопедія: у 3-х томах / редкол.: М.В. Мочерний та ін. – К.: Академія, 2001. – Т. 2. – 848с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов.ред. В.Т. Бусел.] – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
6. Господарський кодекс України: за станом на 16 січня 2003 р. / Верховна Рада України. – Офіц.вид. [Електронний ресурс] – Редакція від 01.01.2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/436-15>

7. Мочерний С.В. Політична економія: Навч.посіб / Мочерний С.В., Устенко О.А., Фомішин С.В. – Херсон: «Видавництво Дніпро», 2002. – 794с.
8. Губені Ю.Е. Підприємництво: Навчальний посібник. – Львів: НВФ «Українські технології», 2012. – 572 с.
9. Осовська Г.В. Економічний словник / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
10. Романенко Л.Ф. Маркетинг. Словник економічних термінів / Л.Ф. Романенко. – К.: Університет Україна, 2007. – 231 с.
11. Колексіков Г.О. Менеджерський словник: Навчально-довідкове видання / Г.О. Колексіков. – К.: «ВД» Професіонал», 2007. – 288 с.
12. Экономический словарь агропромышленного комплекса / сост. А.В. Крисальный; под ред. А.А. Сторожука. – К.: Урожай, 1986. – 336 с.
13. Экономикс: Англо-русский словарь-справочник / Э. Дж. Долан, Б.И. Домненко. – М.: Лазурь, 1994. – 544 с.

УДК 368:338.436

РОЗВИТОК РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

**ЛУЦЕНКО О.А., к.е.н, доцент,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМ. П. ВАСИЛЕНКА**

Проаналізовано стан агострахування в Україні. Визначено проблеми ринку агострахування, у тому числі за рахунок державної підтримки, запропоновано заходи щодо його удосконалення.

The agroinsurance stayment in Ukraine are analyzed. The problems of agroinsurance market, including state support are determinated and the measures to take for further improvement are suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сільське господарство в Україні – це потужна стратегічна ланка національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку країни. Воно має ряд особливостей, які не притаманні жодній іншій галузі. Однією із них є безпосередня залежність від погодно-кліматичних умов і природних катаклізмів, в результаті яких підприємства АПК постійно функціонують в режимі ризикованості та невизначеності.

За оцінками фахівців серед ризиків, які суттєво впливають на результат господарювання в рослинництві, понад 40 % припадає на